

Erflaters van de psychiatrie

prof.dr. J.E. Hovens

Erflaters van de psychiatrie

De Tijdstroom, Utrecht

© De Tijdstroom Uitgeverij, Utrecht 2007.
Omslagontwerp: Cees Brake bNO, Enschede.

Uitgegeven door De Tijdstroom Uitgeverij BV, Postbus 775, 3500 AT Utrecht.
E-mail: info@tijdstroom.nl

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die nochtans onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteur(s), redactie en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich gaarne aanbevolen.

Waar dit mogelijk was is aan auteursrechtelijke verplichtingen voldaan. Wij verzoeken eenieder die meent aanspraken te kunnen ontlenuen aan in dit boek opgenomen teksten en afbeeldingen, zich in verbinding te stellen met de uitgever.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorzover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stbl. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stbl. 471, en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht, Postbus 882, 1180 AW Amstelveen.

Voor het overnemen van gedeelten uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

ISBN-10 90 5898 113 4
ISBN-13 978 90 5898 113 4
NUR 875

Inhoud

Inleiding	7
Hippocrates	11
Paracelsus	17
Johannes Wier	23
Juan Huarte de San Juan	29
Robert Burton	35
Thomas Willis	41
Thomas Sydenham	47
Vincenzo Chiarugi en Philippe Pinel	53
John Conolly	61
Jacques-Joseph Moreau de Tours	67
Wilhelm Griesinger	73
John Hughlings Jackson	79
Cesare Lombroso	85
George Miller Beard	93
Richard Freiherr von Krafft-Ebing	99
Sigmund Freud	105
Emil Kraepelin	111

Julius von Wagner-Jauregg 117

Pierre Janet 123

Alois Alzheimer 129

Adolf Meyer 135

Carl Gustav Jung 141

Ernst Rüdin en Franz Kallman 147

Kurt Schneider 153

Verantwoording 157

Inleiding

Waarom 24 schetsen, opstellen zo men wil, over psychiaters uit vervlogen tijden en geen 33, 40, of voor elke week van het jaar één, 52? En waarom dan deze keuze en geen andere? Waarom eigenlijk een opstel over iemand uit het verleden?

Het is misschien wel gemeengoed te vinden dat de geschiedenis leerzaam kan zijn. Toch is het nu eenmaal zo. Ideeën komen en gaan, maar ze komen bijna altijd weer terug, soms in een wat gewijzigde vorm, soms meer genuanceerd en soms zelfs alsof men het verleden vergeten is. In vogelvlucht de geschiedenis doornemen toont hoe de huidige gedachtegang tot stand is gekomen. Dat we zijn zoals we zijn, dat we hebben wat we hebben en dat we weten wat we nu weten, komt allemaal niet uit het niets. Zoiets is een langdurig proces, dat almaar doorgaat en waarin ideeën opkomen, verworpen worden, terugkomen en zich verder ontwikkelen. Dat geldt voor alles, zeker voor de wetenschap en dus ook voor de psychiatrie. Dat proces wordt vormgegeven door eindeloos veel mensen, die elk een steentje bijdragen. Een enkeling komt ver boven het maaiveld uit. Zijn idee was op de een of andere manier 'baanbrekend', bracht het vak plotseling verder. Het zijn de figuren die tot de canon van het vak behoren: Galileo, Newton en Einstein bijvoorbeeld. En zulke mensen zijn er ook in de psychiatrie.

De keuze van de hier opgenomen grondleggers van de psychiatrie is dan ook niet helemaal willekeurig. Wie in Kaplan & Sadocks *Textbook of Comprehensive Psychiatry* (2005) staat, wordt in elk geval beschouwd als hoofdfiguur in de psychiatrie. Daarmee wil ik anderen niet tekort doen. Kaplan & Sadock is ook niet voor de eeuwigheid en zelfs per editie worden in dit standaardwerk weer nieuwe personen toegevoegd, ook uit voorbije eeuwen. Voor deze bundel ben ik wel nagegaan of zij aan de lakmoesproef van Kaplan en Sadock voldeden. En dat is zo. Dat neemt niet weg dat de keuze ook persoonlijk is, want zelfs de beperking tot Kaplan & Sadock biedt een zeer ruime keuze. Sommigen vond ik zo fantastisch dat ze er wel in moesten. Robert Burton en Johannes Wier behoren daartoe. Wier trouwens ook omdat hij een Nederlander was. Anderen vond ik gewoon obligaata, zoals Freud en Kraepelin. Over hen beide is zoveel geschreven dat het lastig is daar nog iets aan toe te voegen. Anderen leken mij gewoon spannend of werden me door vrienden gesuggereerd.

Daarnaast speelden enkele praktische overwegingen. Het werk moest voor mij toegankelijk zijn. Concreet betekende dit dat het werk nog te verkrijgen was, in een heruitgave, of dat het antiquarisch betaalbaar was. Bovendien moest er voldoende afstand zijn tot het werk. Daarom is Kurt Schneider, die in 1967 overleed, de laatste.

Ook was het noodzakelijk dat er enig biografisch materiaal ter beschikking stond. Vaak betekende dat sprokkelwerk. Van weinigen is een goede biografie voorhanden. Sommige boekstaafden hun eigen leven. Van veel anderen is er door bevriende collegae wel iets opgeschreven en weer anderen hebben aandacht gekregen van vakbroeders met oog voor de geschiedenis. Het tijdschrift *History of Psychiatry* is daar een goede bron voor en ook de drie delen *Große Nervenärzte*, onder de redactie van Kurt Kolle, die in de jaren zestig verscheen, en de twee delen *Nervenärzte* van zijn navolger Hans Hippus zijn uitermate behulpzaam. Deze verschenen in 1998 en 2006. Voor de Franse psychiatrie is het werk uit het begin van de jaren dertig van de 20ste eeuw, *Les pionniers de la psychiatrie française: avant et après Pinel*, van René Semelaigne van groot belang.

Voor de wetenschap is het belangrijk na te gaan hoe ideeën zich in de loop van de tijd ontwikkelen. Maar ideeën zijn van mensen, vaak bijzondere mensen. De mensen laten zien maakt hun psychiatrie levendiger. Bij patiënten proberen wij ons een beeld van hun leven te vormen via hun biografie en door karakteristieke gedragingen weer te geven. Dat is ook hier nagestreefd. Hun gedrag weerspiegelt zich wellicht in de enkele aangehaalde anekdotes. Daarnaast is er gezocht naar parallellen in hun werk met de huidige psychiatrie. De lezer kan zelf een oordeel vormen of dat enigszins geslaagd is.

Bij het schrijven heb ik veel hulp gehad van collega Hans van der Ploeg, die over mijn schouder meekeek, en van de redacteurs Kris Wils en Bibi Vos van *Patient Care, Neuropsychiatrie en Gedragsneurologie*, waar het merendeel van deze opstellen eerder in verscheen. Zij hebben mij behoed voor al te kromme zinnen. Dat er toch stijlverschillen zitten in de verschillende stukken ligt niet aan hen; het is de tijd die verstreken is tussen het eerste stuk en het laatste. Ik ga er maar van uit dat dit mijn rijping is. En fouten en missers die er, ondanks alles, nog instaan zijn dan ook geheel en al aan mij te wijten.

En dan tot slot. Waarom slechts 24 opstellen en niet meer, want er zijn psychiaters genoeg om een leven mee te vullen. Het laatste geeft het antwoord. Het schrijven heeft ruim drie jaar gekost en er is nog zoveel meer te doen. Bovendien ben ik uiteindelijk vooral psycholoog en psychiater, wil ik elke dag patiënten zien en jonge psychologen en artsen het vak proberen te leren.

Prof. dr. J.E. Hovens